

قائمه

۳۷۲

بغزه افرا سیاب محمد اسفندیار

اکمه بملک بنزد عوی شاهی کند
چون ز طبیعی سخن باز آنگهی کند
حل مسائل همه نیک گماهی کند
چون زاو امر حدیث یا ز نوایی کند

رغز اصول و مبدا شرح و شکار

شکل محیطی تمام کشیده اندر صبر
جدول زبجیا نکاشته در نظر
نسبت قطر و محیط صورت توسع و تر
زاویه حیب و ظل حمل بد اندر

و نیمه از علم او یکیت از صدر آ

بوالفرج و بوالعلاء بوالحسن و نطقیو
اصمعی و واقدی با زنی و سیبوی
از هر می یا فعی جا خط و بن خالوی
کل شنی علیه کل یا وی الیه

کامی تو بعلم و ادب ما را آنمور

بعلم جبرافیا یعنی در وصف ارض
که چند هستش دایره که چیتش طول و عرض
هم از رسوم ملل هم از تکالیف عرض
هم از نظام دولت ز لشکر و باج و عرض

چندان و اندک و هم نیستوا بشمار

یازده سیاره را کرده اقطاب
همه دور دور بین دیده در مک و شتاب
دوره اقطار را نیک بدانند حساب
قلی و تینی از و نکته برو نکته یاب

نیوتن و کپلر شش حق شمر و جگزار

مطالب صرف و نحو ز بر بخواند بسی
مسائل فلسفی ز بر بداند بسی
ز علمهای غریب سخن براند بسی
شدن بخرچ برین سیه تواند بسی

برای ستاره سیزه صفر کردن سپا

قائمه

ای ز علا قدر تو بچرخ بهلو زده طعنه ز خلق حمیل سیغ مینو زده
پرخیز پیش تو چو طغسل زانوزده کا بغضب مالک پنج سیر وزده
لیک بسنگا م حلم کشه مورچی

بجود صد حاجی بحلم صد استغنی بفضل صد جعفری بعلم صد صفی
جلیل چون آدمی حمیل چون یسعی در صف شترادگان تو ز بنر سر صفی
چون بقطار راستند پیش ملک روزا

عقله در زیر کی خلدی در ایمنی دهری در کین کشتی چرخ در روشنی
خاکی در احتمال آبی در روشنی بادی در سر کشتی ناری در توپنی
نیلی در وقت جو دپیلی در کارزا

اهل زمین فوج فوج خلق زمان خیل سیم ستانند وزرا ز کف تو کیل کل
کوهر گیرند و غسل روز و شبان زین گاه سخا کوه کوه وقت عطا سیل
لعل دی کج کج سیم دی باربا

خنده تو کا چشم خنده شیر ز است هر که بخرد از آن خنده ز شیر است
قافیه کو جمل با بس جمل ز من در جوراست حشمت من در سخن صدره از آن است
کز پی یک طبیعتم خضم کند کیرودا

ملک ز ادا چون جهان ز ایدسی پس از من ای بس حکیم که می نمایدی
برک من پشت دست ز غم بخایدی دو دست خویش از اسف بهم بنیایدی
ککاش فاینا بدی درین وزکا

تا که زمین روز و شب کرده در گردش تا که بازی بان دزد کشه است

تا که در برت

ما که جو اس است عشر ظاهرا از آن خمیش
سامعه و با صره ناطقه و شمش و س

ناصر جان تو با و باطن مشت چار

در هینت عین عین و نور و نور عین

مگر با زبر فروخت کل از هر کن از نا
که هر دم ز سوز دل ناله بزار زار
سیمی که در چمن شد می ره سپار پار
هم امسال با تو است بر جو یار بار
که گویدش تنیت بهر شاخا سار

ز فراشی صباره باغ رفت بهین
چو روی سمنان سمناسکفت بهین
کل نوشکفته ایو گرفت بهین
پس از مغت در کش جو پاسی و معین
که جرمش پس از خوف شو و کجیرا

چو سچیده از درایت که ایان کوهیل
ز بالا سوی شب و صدیل کردهیل
بنظاره اش ز شهر روان جلق خیل
زبان ز نامی هو می روان زوئی
که این بار کرزه چیت که آید ز کوسا

چو رعد از میان ابر و ماد م بعدا
دل و زهره هر بر ز سمش بد بردا
بشیر صاعقه رن که سب بردا
پس چون شراره خون از آن ک بردا
مگر خون آن ک است که خوایش لایا

بطفل شکوفه پن که بر نامه ز شیخ
و دم مویش از عذار بزنگ سپید نخ
چو پیران بود کی سپیدش شد نخ
وزا نمویی چو برف دلش بفسر و حنج
که زودش سپید کرد سپه سا کار

کنون از شکوفه ام سنگ افاده و در
که کر شیر خوار است بصورت حریاس

قاسم نے

دگر شیر خوارہ نیست چو طفلان شیرگیر
 و مادہم چرا خور و ز پستان ابر شیر
 شکفا کہ نادرہ است ہمہ صنیح کرد کار
 زیر سولطرف باغ کروہی دہ کرکنت
 نہ در فکر اسم و رسم نہ در بند نام و
 بسو شور نامی و نی بدل سور جام چپکنت
 ہمہ مست و می پرست ہمہ رند و باد خوا

بدہ بادہ کرنہب رجبان کلتان شدہ
 کلتان سرخ گل ہمہ ماستان شدہ
 یکی پن شاخ سرو کہ صلصلتان شدہ
 نہ صلصلتان شدہ کہ غلغلتان شدہ
 ز بس بانک بادور عد کہ چہد باحنا

چو آبتستان کند سہی ابرناہا
 کہ تا خرد و بچکان بزاید ز ژالہا
 پس آن ژالہا چکہ بر آن سرخ لہا
 چو در داہنا حی حسہ و بلعین پای لہا
 و یا قطرہای خوبی کلگون رخ نگار

الایا پریشا الایا پسنبرا
 سمن سرزد و از چمن چہ جنبی مسترا
 بنظارہ بہار برون آرز منظرہ
 ہمہ راع مشکبوت ز شکو در اورا
 بسو جہروش نہ کن سر زلف مسکنا

شبستان چہ میکنی بستان جزا مکن
 بکل تنہیت فزست بکلبن سلام کن
 بکل از زبان تل پس آگہ پیام کن
 کہ زخم فراق را بوصل التیام کن
 کہ چون روی تو دلم شدہ خون شطرا

ہمیدون من تر افسردہ شدہ آقا
 من ایجا ایر خم تو آجا مستیم باغ
 مگر بہر چارہ را کنی حیلہ چوراغ
 کہ مستان سہرا بہر جا کنی سراغ

پی وصل منی مرا آید راجکار

بجوی از ره مشام بر نکت از ره بصر مغزود ما عشان چو دانش کنی مقرر
 که من هم ز کامشان دوم زود در جگر وز انجادوان دوان در آیم مغز سر
 پس آنجا کیرت چو جان تنگ در کنا

الا ای که قوت تو شب و روزت می کل آید بشاخ مان چو چندی کلخی
 بسا لوس و رزق و مکر کن عمر خوش ط بزن جام کنی با و از چنگ و نی
 دویخ کن دو کستان و عار ^{تو}

پس آنکه نظاره کن ز اعجاز ذوالمن پرا چشم شرزه شیر ز لاله هم دمن
 پراز گوش زنده پیل ز زنبق همه چین هم از سرخ رنگ آن دمن تا کین
 هم از غزبوی آن چمن ثانی ستار

هلا بر فردین شب و روز دهم بنگید از عطا بنا سپاید از کرم
 بیار دهمی کهر بسیار همی درم چنان چون بصر عید مکراده عجم
 به برج احتشام در درج افشار

فلک ز علیقلی که گیتی کام است خدا و مذاحران که بین تج غلام است
 بهر نامه نامه همه زیر نام است زمین مشرق تا مغرب پرازا حشام
 جهانیت با ثبات سپهرت باور

بکین تو ز می آسمان بیوا گلنی شهاب بر خشد کی سهیل خشد کی سحاب
 که حزم باد رکنت که عزم با شتاب که هاشم شیر نر هاشم حباب
 چو از و آرا آسمان چو اطور روزگار

قائمه

بر حکم نافذش اگر چرخ دم زند سر انجام دست غم سبر از مذم زند
 همان یکت و هم که با وقت دم زند تزیید حدوث را که لاف از قدم زند
 مزار دستور لکت تکاسب با هوا

چه صدیق متقی چه ز مدتی مهتم چه خواننده صمد چه خواننده صنم
 بر یکت کند عطا بر یکت بدوم بی نور آفتاب بسنگام صبحدم
 تا بدیر ک کل چنان چون بنوک خار

ز سر تا قدم چو عسل کمال مجرد است جمال مجسم است جلال مجرد است
 عطا می مصور است نوال مجرد است چو تنیم و سبیل زلال مجرد است
 بد آنکه که سر کند سخنها می آبد

بهر علم و هر هنر بر فن و هر مهتال کند طی هر سخن کند حل هر سوال
 کرفداست و یا فیه بتاید و الجلا ریاضی از رواج طبعی از و کمال
 همان سایر علوم از وحیه اشأ

بیان بدیع از معانی چو سر کند سخن که مطول است چنان مختصر کند
 که هر کس که بشنود تواند ز بر کند همان حل مشکلات در اول نظر کند
 کرده اگر صداست اگر پانصد اشأ

بهر علم بی بدل بهر کار بی بدیل بردانشش عقول چو نزد علی پیل
 نه در زمره عدول توان جنبش عدیل نه در فرقه قبولیتنه بوده زین قبل
 کران سسک و پاک مغر سخن هوشا

ز هیای ملک فضل خداوند راستین سپرت بر آستان محیط در استین

قاسمے

۳۷۸

امیران نشان بجاک تورہ شین مہانت ہر زمان شا کو ہر زمین

بزدت سما حقیر چو نزد سما حقار

توئی دسکیر خالق ہسنگام مہامی لغز تمت سچو جان پاک سراپا لطیف و نغز

ہمہ جان خلق پوست ہمہ پیکر تو نغز حسد و دل عدو چو چرک اندرون چغز

بجوشش آردش ہی دما دم زخا خا

چو ہسنگام کارزار بھر افکنی کرہ چو کیسوی کلر خان پوشی متن زرہ

چو ابروی مہوشان بجا ز اسکے زہ ہی حرج کویدت کہ اسفت بادوزہ

ازین بال وبال بر روزین فرود کیرودا

بدانکہ کہ از زمین سہی خون بچو شدا تن حرج را عبار زاکسون بو شدا

ز قف سان و تیغ بیم غم بچو شدا ستارہ بزیر کرد دما دم بچو شدا

کہ پروں برد بچد تن خویش از غبار

زمین بر پائی اسب چو کردون بچنیدا تگا و ریخ نعل زمین را بسنیدا

شخ و کو ہر ابرہم چو پرندہ برددا مخالف بگردا موالف بچنیدا

سانا روان بائی اہل اہل

چو ساز جدل کنند قومی بال و برزا کتھما و رم کند ز اسب کرزا

یاما سدا ز ہراس پہلو سپرزا چو اطراف مرزا چو اکناف کرزا

کہ جہتہ و بلیندنا یکشت زرا

دہچون بالک زور و جنت زما نہ سب زین

بسی چون تارکان عرق ریزی آفرین بچرخ آفتاب و ماه نمایندت آفرین

کعبه بچرخ ازین دلیر که سی هی ازین سوا

چو روز و شب جهان کردند پیشم کنی جیش خصم را کم و بیش و بیدم
دوراگاه مکت کنی بدان تیر حاسم سه راگاه شش کنی بدان تیغ ششم

وز میان بر آوری ازین پیشم و کم دما

از آنجا که هست رسم بحیر و معالجه که کرد جز با عدد و مناسبت معادله
عد در آنکسند بخش بر و بمیاسد چو تیر و دوشاخ تو دو و جذر که یکدله

ز برشت تیغ زن هر یک سده چما

الاتا بروی بحر نشاید کشیدل الاتا بکف بلغ نشاید نهاد غل
الاتا بهر ببار بر آید ز خاک گل الاتا درون خم شود خون پاک گل

ملت باد در قح کلت باد و کسنا

نشستگت مدام دلفروز ز قصر باد کمالا شیر بذات تو حصر باد
بهر کار ناصرت شننتا بهر باد ز اقبال ناصری نصیب تو نصر باد

که جاوید در جهان بماند یادگار

چو قاسمیت بزم ثنا کو هزار باد کهرهای نظمشان همه آبدار باد
ز جودت بچیشان کهرهای نثار باد چو تیغ تو حمل را که در کنار باد

بماند نظمشان مدح تو یادگار

و لذلک انصنا

الا که مرده سیر دیار عکسار من که بلغ چون نثار شد چو سبای بنگار من

توان من جوان من شکیب من قیام من سرور من نشاط من بهشت من بہار من

غزال من مرال من کوزن من شکار من

حیات من نبات من بزم من ہزار من

دستہ فرود نوکلان کہ نو بہار میرسد بشیرا و زلمبلان بخیکیزا میرسد

نسیم چون قر اولان زہر کنار میرسد بکوشش من زصلصلان جزو سن تار میرسد

بغز من پسنبلان نسیم یاد میرسد

ولی ز نو بہار ما با ست نو بہار من

بہار را چه میکم تا بہار من توتی زخط و زلف عنبرین نقشہ زار من توتی

ہزار و کل چه باید مکن و ہزار من توتی بروز کار ازین خوشم کہ روزگار من توتی

ہمین بہار است فخر من کہ افشار من توتی

الابزیر آسمان کراست افشار من

مرا بخار نیک پی شراب ملک روی ہے شرابہا می ملک سی مرا کفایت کی ہے

بی کفایت کی دہ شرابہا کہ و می ہے مکرو چشم مست کی کفایت زمی دہ

کہ شور صدقرا بیسے بہر نظارہ ہی ہے

ہمین بہار است چشم روی نبیدین عیار من

مگر کران اغما چه سبز ما چه شہتا زلالہا با غما فشر از خاک و شہتا

عیان مگر چرا غما سکفہ میں بہ شہتا نمودہ نزد ما غما چه خوبہا چه رشتہتا

نمودہ پرایا غما زمی کوسر شہتا

چہ می کشتادی آورد حوصل روی

قالے

دمن شد ای سپرین شقیما عقیما
نشسته در خون شقیما رقیما

حمیده جانب چمن رقیما شقیما
کسارده برطل و من عتیما رقیما

چو عقل و رای میر من حیما عقیما

کدام میر و اوری که بت پستیجا

ملاذ و مجامهان چند یوزاوه همین
عطیه بخش استان خدا یگان بر این

پسرش اندر استان مجیطین اندر این
بصدق و نصدق در فلک نیار وین

همین سپر هر زمان چنان بوسدش زمین

که آتش از دمان چکد چو شتر ابدار من

سیدل خرد و عجم و شسته فر عقیما
چراغ و دودمان جم ز بخردی و عاقلی

همال بر در گرم مشال بر رویه
هلاک جان کستم ز پهلوی و پردلی

بغرم پوزا و شتم بجزم پر ز ابلی

همین بس است شش روز کار کار

بروز کین که جایک پست رخس میکند
چو سنکر یزه کوهر از کر ز بخش میکند

ببخیزی که خندا با درخش میکند
سر دتن خود را هزار بخش میکند

زمین بر زمکا هر از خون بخش میکند

چنانکه چهره مر از خون دل نکار من

اگر قد ز قهر او بت فلک شراره
بیک سپر نگر می نوحه پستاره

ذرو حی چشم اگر کند لبگری نظاره
کمان مبر که جان بر د پیاده و سواره

مگر که برد بارش کند بغو چاره
چنانکه دفع رنج و غم روان بر د بار

آخرش
دو برق و صاعقه
کوبید

اگر بگاہ کو دکی حسرت بنوید ہمدو کسب دانش اینقدر ز صیبت جد جہد
بجان اگر دمی دمد عشیق ترز شہد تمام نیکر شود سب با تہا بعد او

بروز صید شیر ز شود شکار رند او

چنانکہ در مخموری سخنور ان شکار من

اگر چه بہرہ مر از مال روزگار نے چو دلیان مملکت شکوہ واقعدار
حمال فی خیول فی بغال فی حمار نے جلال فی حیوش فی یادہ فی سوار نے

فروش فی ظروف فی ضیاع فی عمار نے

بس است پھر و مہر اوضیاع من عمار نے

ہمیشہ تا مکان بود حیرت آنجوت را ہمارہ تا در آسمان نجات است
تقابل است تا ہم سکتہ و درت را چنانکہ تند و کند را چنانکہ سخت و

تقدم است تا ہی بر اشہا نخت را

ہمیشہ با دوح او شعار من و مار نے

ہمیشہ تا کہ نقطہ بود میان دایرہ کہ بر خطی کہ بر کشی از آن بسوی چہرہ
مر آن خطوط مختلف برابر اندیکرہ حود با د صید او چو صید ہار تیرہ

عنود را ز خنجر شش بریدہ با د حجرہ

اجابت دعای من کس او کردگار

جزالت الفاظ و طلاوت مضامین و رفت عبارات و وقت معانی

بر سماع اشرف احسن من شنیف الانوز و بر مذاق والا الذمین العیش البنا

وارد آمد در همان روزش در سپاہ رحمت خویش آورد و ہوانست و مجاہد

آنجوت
روزن روت خیا و
خزیرہ میان در بازار

خویش اختصاص داد و در حجر انعام و اکرامش پرورد بدار بگونه که در هشت سال
 تمام در هیچ حال و مقام زحمت کنت مزید و شکایت نکایت نداشت و در آن
 هنگام ولایت عهد و خلافت ملک بوجود مسعود مبارک و ذات اقدس پس
 همایون علیحضرت شاهنشاه جمجا و دین پناه

مَلِكُ زَهَبَ بِمَكَانِهِ اَنَا مَهْمُ نَحْيُ افْتَحُونَ بِهِ عَلَى الْاَبْنَامِ

مشرّف بود شاهزاده اعظم در یکی از روزها که سعادت حضور مبارک سرافرازش
 آسمان سا بود و پای اعتبارش کرد و در ضمن عرض مطالب تبرهها
 مناسب محاسن اشعار و اوصاف ابکار حکیم را معروض رای بنسبت
 همیداشت و برستودن مبالغت همیکرد چون خاطر مضیضا منظر شاهنشاه پیر
 در عرایض شاهزاده و وثوقی تمام بود و هیچ عرضی را محمول بر عرضی نمیفرمود

و تفصیل حکیم بر او با و تبریحش بر فضلا در شکاه حضور با هر النور ظهوری تمام و
 و صوحی کامل یافت بطوریکه اگر حالت مبارک اقتضای طرب از اصغارا
 مضامین ظریف شعر خوش فرمودی حکیم بفر بار و شرف حضور اختصاص
 یافتی و پستی چند از آن اشعار در پذیر و افکار شورانگیزی نظیر که شطری مکت

جراحت دل عشاق بود و سطره چند بیخ خسر و آفاق و در توصیف آن نیاست
 بودی که شاعر بجای فیرا طخیر مضراع شاعر علی فینا در من خون
 بعودنی الحال افراحا و بنقلبا کوید میرود چنان موجب مسرت و نشاط

و بهجت و انباط خاطر اقدس میکشت که کونی در آن سحرهای ناروتی دماغ
 هوشش اثرهای عصیر عینی تعبیه ساخته و خواص مغز یا قوتی بودیعت سادها

الَّذِينَ الصَّهْبَاءُ بِالْمَاءِ شِعْرُهُ وَأَحْسَنُ مِنْ بُسْرِ لِقَاءِ مُعَدِّ

صبا
بجز شکر و تبرک
شراب است

و پوسته از موقف ولایت عهد و منصب خلافت عظمی در توقیر و توقیر

معتمد
بجز شخص معتمد

و اکرام جانب او با لغت میرفت و از تمامت مشا سیر او با واکا

موسوم
بجز موسوم

فضلا بزید مرام احصا صایت و ابواب مواهب و صنایع بر روی

او کسود و مرسوم شایسته اش در دیوان مبارک معین داشت تا هنگامیکه

حکم تجی الله ما یشاء و یثبت و عندہ امر الکتب یراقب الیند و

تسار روز
کنایه از آفتاب

بیزوال که جاویدان مصون از آفت عین الکمال با دطلاع و فروغش چون تابش

تساره روز در شرق و غرب جهان سافع و اورمک سلطنت از جلوس

همیون شاهنشاه عالم ناپه شکوه عرش اعظم یافت حکیم را بروق کارشرو و رواج

مشمول است
بجز در برگردان

بازار فضل فردنی و کیر پیدا آمد سوابق خدمت و سوائف قدمت او نیز ملحوظ

خاطر مبارک شاهنشاهی بود مشمول عواطف نامشایسته و جمعی کزاف از بر او

کفاف معیشت از دیوان اعلی مقرر گشت بهر اسم مدایح ذات دارا می جا

انجمن
بجز در هر چه

و زمان فرمای میوزمان روز کار میگذرانید تا بسنگا میکه اقبال را

بوعده و فاگرد روز کار و احترقا طبه انام و عاهه رایا خاصه اهل کمال

از نقص و بال است و مشرق اقبال بشری لغذا انجز الاقبال ما وعدنا

و کونکب بالجدینه افی العلی صعدنا کبوش هوش جهانیان بر خواندو

وست
بجز در هر چه

جناب جلالت امشب اشرف ارفع اعظم و خدا یگان اجل مجد انجم

زیب افزای صدر وزارت و زینت بخش دست صدارت آمدند حکیم در

اوقات مناسب و او ان مقتضی پس از تمهید پستایش ذات و تقدیم گذار

قاآپنے

صفات خسرو عجم و زیب افزای اورنگ کسری و جم خصایص مناقب و کرامت
مدایح جناب جلالہ مدار ارفع اعظم و خداوند کارا شرف انجمن را
از شرف حسب و کرم نسب و جلالت قدر و سخاوت طبع و ممانت عزم و درانت
رای و حسن رویت و کمال حریت و سجاوت خلق و نفاذ حکم و رجاحت
عقل و فرط کفایت و بدایت خاطر و مراتب انصاف و شرایط عدل
و آرایش لکڑ و آسائش کشور و حفظ مصالح ملک و نظم مہام دولت
با سلوب نیکو و اوزان خوش و میزان دلکش موزون و چون دلبران
طماز و شاہدان شکل

فخامت
معزز جناب

رزانت
معزز جناب

طماز
صفت سائیت
د نظر معزز جناب

طَّرَانُهُمْ مِنْ حُسْنِ الْفِطَاظِ وَحَلِيهِمْ أَذْكَرُ الْوَزِيرِ الشَّرِيهِ
صَدْرُ الصُّدُورِ مِنْ عَلِيٍّ أَمْرُهُ فَجَاوَزَ الْعَتُوفَ وَالْمَشْرِهِ

بیار است و در ذیل دست صدارت و حسیض صدر و وزارت انشا و
مودہ باحتسین امانی و انجیح آمال و خلایع فاخرہ و صلوات مکار شہ عاؤ
نمود و حکیم اموزال حال و حضرت شاہزادہ بہ فہ عیش و فراغ حال بو و آنا
فانما بر عنایت شاہزادہ نسبت باومی افزود تا سال ہزار و دست و ہفتہ

سل
انجیح امام
سیدین بندہ

شری
حال

کہ برود و جهان فانی نمود و عالمی از فضل خالی نہاد

مَا كُنْتُ أَحْسِبُ مَبْدَأَ فَيْدِكَ فِي الشَّيْءِ إِسْرًا لَكَ وَ أَكْبَرُ فِي الْقَلْبِ تَعْوِيًّا

و تصایدی کہ در مدایح جناب جلالہ کتاب اجل ارفع اعظم امجد شرف انجمن
مدظنہ العالی از نافذ طبع عنبریز و از بحر خاطر کو ہر ریز گشتہ و متدہ جا
معروض داشتہ ثبت افتاد

تعویز
معزز جناب

کتابت عید اضحی کوید

بوی مشک آید چه بویم آند زلف مشکا	من معتبر بان هر زلفی که آرد مشکا
عید قربانت و ما چارم که جان قربان کنی	کز بهر عیدت سر بانی ز من خواجه نکا
هر که اسیم است قربانی نماید بهر عید	من که بی سیم نمایم عید را قربان یار
کجیا نستاند لاجرم دارم تقسین	گو کنار از من چو کیر و از حبان کیرم کنان
سرو خیزد از کنار جوی هر ساعت	از غم آن سرو قامت جوی خیزد آنکنا
روی او نور است خویش را در من زان	که سر روزم همچو نور و گاه سوزم همچو نا
خط او مور است و مویش را در من امان	که بدن کا هم چو مو و که بخود جسم چو نا
خار خارتار تا زلف او دارم بدل	بختم از آن خار زار و روم ز آن تار تا
بر رخس که سجده آرد زلف او بنوعیب	سجده بر خورشید کردن هست بند و سجد
بست روحی روی ز کنی موی از او بر نفس	یا خیال روم دارم یا هوای ز کعبه ر
بر دو تار زلف او عاشق شدم خال این	کان دو مار از جان من بودی بر اکیز و نا
تا کی قاسمی از عشق تیان کوئی سخن	هر چه بت در سینه داری بسکن بر ایم و نا
دست زن بردا من آل میرتا تو را	در کنار رحمت خود پرورد پروردگا
معرفت آموز تا ناجی شوی در راه عشق	ورنه مذهد سوداگر حاجی شوی معابد
در طواف کعبه دل کوش اگر جوئی کجا	کز طواف کعبه کل بر نیاید بیج کار
صدقت در خواهی اندر راستی پند	کا عماد الدوله گشت از راستی صدکار
بدر عالم صدر اعظم غوث ملت غیب	فخر دنیا رخصردین کان کم کوه دستار
هم محکم ملک عدلش را خواص قایت	هم بختیم فتنه با شش را مزاج گو کونا

قاسم

روزمراوز صحرای غم بر خیزد نسیم
 چون قضای آسمانی حکم او بی باک گشت
 صعوه او باز صید و پشه او فیل گشت
 حمل آمد شیرشاد روان و در خصم او
 قدرش از رفعت چو اوج حیرت نماید ^{نظر}
 ای میان خلق عالم در سرفرازی علم
 مدحت اندر کوشش سامع ^{حاصل} بگوش
 تا بجنبه مجرک گشت بجنبه آسمان
 آفرینش امرادی جز تو آمد ز دل نبرد
 امر تو چون بوز بسیرنج قدم آفاق کرد
 با موم مطوت حنظل جلد از نوسیل
 آب آتش را بهم داده است عدل و
 تا کمونی کار خصمت از سرف بالا گرفت
 بر سر پیکان چو بی نام غرمت کردند
 بر روز موج دریا نقش عزمت گزینند
 افتخار عالمی کرده درون عالمی
 نوک کلکت آن کند با چشم بدخواه بگرد
 دین دولت را نشاید فرق کرد از
 کرچه بکیر احتیاج کار با بار است

کاخشم او زد دریا آتشین جو شد بخا
 چون نسیم آسمانی جو داد بی انتظار
 رو به او شیر کرد و کبک او شاهین گشت
 راست سزار می روان اردو چو شیر ^{غز}
 جودش از کثرت چو موج بحر نماید ^{شما}
 چون میان سبزه زاران قدس ^{چو}
 جودت اندر طبع سائل فیض ابر نوبها
 تا کرد و تو سخن غرمت نکرد در روزگار
 فضل یزدان را مراد دل نمودش ^{کار}
 حکم تو چون هم بی طی زمین کیهان ^{سپا}
 با نسیم رحمت سنبل و مدارش ^{خا}
 خواهی از برهان قاطع کند حساس ^{شما}
 مشت خاکی است از آن بالا رود ^{چو}
 نوک آن پیکان کند از صخره صما ^{کذا}
 موج دریا جاودان چون کوه ماند ^{است}
 چون روان در سیکر و دانش ^{بفر}
 نوک تیر همتن با دیده اسفند ^{یا}
 بسکه پوسته است از عدلت ^{چو}
 در ولایت و در بخشش ^{ندار} می اختیار

ورچه سر رشته قرار عالمی در دست
 تا حجاب را اعتبار از کوه بر مسعود
 تا که مقناطیس را میلی است نهانی نضع
 میل مقناطیس الطافت بهر جانب است
 تا مجشر باد هر اموز تو بهتر زد

سیم و زرد در دست قیامت منکیر و
 خواند شود از چهار اسپه کس بی اعتبار
 که زمین قطب که مایل شود گاه از
 زایسرو امین بر کس از زمین از
 تا قیامت باد هر امسال تو خوشتر

و کما بیضا

ای بت سیمین بنا کوشش ای چون خیم
 نه نمایی از کرپان سر و پوشی در حریر
 پسته خندان تو چون تنگ مگرد و نرسب
 سبک سر تا پای طبعی هیچ عضو از هم
 قامت این با قیامت عارض این ممت
 با حجب بان لاف تا باد صبا آید بر
 موی کبش تا دگر هرگز نکند صبح
 طره تو مغربست و چهره تو آفتاب
 تا کی در حجره پنهانی چو غلمان در پشت
 فکر نام و ننگ تا کی چنگ جام آور
 عیش سروید بجای لاله امروز ازین
 روز مولود شهنشاه است در روز
 در چنین روزی که خون از وجود چو بدین

ای روز کنی طره ات را غمخور بجان غلام
 کل کذا رمی بر سنبل نور بندی در غلام
 رشته دندان تو چون سنگ کوه
 می نشاید فرق کردن کاین کدام است کلام
 صورت این با معانی سگ راست این کلام
 بی سفشان موی تا مرغ هوا افتد بدم
 روی کبش تا دگر هرگز نکند صبح شام
 چهره بنیاس سهل باشد که قیامت کین
 آخر ای نوباوه حوران کی بیرون خرام
 چنگ جام از دست باقی کوبش تا کلام
 و جذسی بار و بجای لاله امروز ازین
 هر که عکسین است بروی زندگی با حرام
 در چنین روزی که می از شوق میر قصد بجام

در چنین روزی که میبرد شوق جام کام
 برود اندر عروق و بر تراود بر کام
 مست سازم خوش را از بخت
 آسان ملک و ملت اعتضاد خاص عالم
 عیث دولت غوث دین گان که کم کف کام
 و آنکه بزمش از سوانح خلق را و ارا السلام
 و قرا جلال شوکت برایش اختتام
 خاک را پرورده سازد و غمش از یک سما
 خاطر او مستح صد کشور کند از یک پیام
 که ز امر حق بودی فرض بر مردم صیام
 خشم او تا روز حشر از باد کبر و استقام
 تیر را در کیش باز و تنهیا اندر نام
 ای رخ ورامی تا خورشید و قائم مقام
 باز می پشت پدر بر کرد و از زهدان
 نرمی نطق تو و حش و طیر را کرده استام
 که ز و تا رمونغانی بر سپهر شران بجام
 نوبهار عدلت از بس داده کتبی نظام
 بسکه شادی بر شادی همی جست از حاکم
 زانز جباران لغت نفرین کند بر جان کام

در چنین روزی که میبند ز وصل ^{دل}
 با ده سیباید چنان خوردن کجای چون
 لیک چون از تکدیستی من بر موی
 آفتاب دین و دولت حکمران شروق
 صدراعظم مدبر عالم شمس تاج ملک
 آنکه کاخش از حوادث دهر را و ارا اللان
 نامه اقبال دولت را بناش افتتاح
 سکت ایجاد سازد و حزمش از یک ایضا
 خانه او نظم صد شکر دهد از یک صریح
 خلق را کند آشتی مکیحطه خودش کرسنه
 پشه را باد اگر در عهد او سپیازند
 تا نظام ملک و دین را کشت کلا کفیل
 ای دل و دست ترا و پای و کان پستان
 هر چنینی را که نبود نام مهتر حسین
 که می مهر تو مور و مار را کرده است تصدیه
 عاجزی از مالش موری اگر چه قادر
 بر کہا با نظم میروید از اطراف
 هر تو در سیج دل کند آشت جایی
 زرز جودت خویش چندانکه زال ^{حسام}

بر یکی بسند کنی جا باد و عالم احتشام	بر کمال قدرت یزدان بس این بان کون
خلق را از بومی خلقت برومانه افکام	فقر را از افراط جودت در کلو کیر و فواق
گاه جودت سیم و گوهر بار و از دیوار و نام	روز مهرت سر و سوسنبل روید از صحرا کون
تا هفت هزار روایت از حلالست و حرام	تا حکما را حکایت از حد و شرف و تقم
کشورت با و انفرمان اخترت با و حکام	تا نصرت با و اشهنشاه یا ورت با و اجماع
اسلام الملک به کامیکه از اسب زین خیره بود	در شب عیش جناب جلالت امشب نظام
آسمان این دین و نیر حسیت خاک پای شاه	صدر اعظم آفتابست و نظام الملک ماه
وین سپردا بر مدار فرقه ان ساید کلام	آن پدر را از نطق کلمتسان ساید کلام
صد هزاران بنده بخشد این سپهر از یک کلام	صد هزاران باره کیره و آن پدر یک کلام
اعتماد دین و دولت ناظم کج و سپاه	آن پدر را صدر اعظم کرده از این کلام
تا نظام الملک ثانی کرد و از اجلان حاکم	این سپهر را هم نظام الملک و او اول لقب
کز یکی درج شرف دارد نسب با پادشاه	پس ساروی جلالت است در می شاهان
همچو تا جس بر نهادی بر سپهر خورشید ماه	انچنان در می که کر بودی فلک را در سار
از هجوم عیش و شادی بر کشت از زمین ماه	خوشدلی چندان فراوان شد که شادمان
کوئی امشب از زمین بار قص میر و پیکار	کوئی امشب از فلک با وجودیت تا بخوار
عذر من بشنو که تا دانی کردم گناه	کر قصوی قسه در این شعرای صدی حلال
چون شوم در بزم صدر از لنگی با عذر خواه	اسب بنجانیدی پای هر کفتم بدو
کز ادب و راستانجا با قدم رهن بر راه	گفت فردا شب قدم از فرق سر کن چون
تا همی پسنی حد و راست و عیب و نسیب	یا چنان سانی بنجالی کا مژ و هر سجود

قاسم

کز خدا خواهد شناسیست سرایم شعرا
 ساید را پوسته تا در قعر چاه باشد
 کت بوجد آرد روان چون در و شمشیر
 روز و شب چون سایه خصمت باد و قهر
 صبح اعدایت چو شام طره کان
 سال خشنودمانی تا بماند سال
 فصدک الله شکر سیلابی خانی فدیس شهریار خلد املاک کز غلبه علی اللصون

صدر اعظم شد چو نخب شهریار از نوجوان
 چون سکندر شاه شد صاحبقران و خواجه
 از شایسته که شاه پسرین است آرقن
 کز حیات شامش ایزد او عمر جاودان
 ورنه هرگز این بلای نازل نکشتی ز آسمان
 کز خدایش شرم ناید و ز سناه جوان
 هیچ تیری بعد ازین تا خسران درین
 شد گلستان ورنه بر باد فنا رفتی جهان
 من بشیر اندر بدم باد و دوستان بدمان
 با پانی نغز کش بود از فصاحت جان
 آمد و ابروی و اثر کان هم بر شتر و گمان
 همچو ارم صید گیران چند خم خم تا میان
 ناخن چرخ شکاری چسب شیر زمان
 وز دو چهرش دشتی پید احوال از غم
 کایزد اینک اهل ایران از نو خجسته جان
 موج آید در خروش و سسنگ آید در فغان
 از دوشش خرمی پید احوال از نترن
 گفت قاسمی ز جا بر خیز و جان زمرده
 از قرانی دست شه کز بول آن بجز

جسم و جان نفس و دین مال و حال تمام
 گفت و می کافا و ماه اندر محاق بود
 جم بجزم صید و حس از تخت شد برآید
 جم در ایشان چون بکین در حلقه انگی
 جن قه و یوی از پیش سلیمان مجبور
 سرخ مارانی که گشت از آن سه مور
 و رنه حاشا زهرشان میشد گرانندگ
 خواجه حالی اسم اعظم خواند چون
 بهدی امیرده حالی بود بقیس دهر
 باز چون صرح مرد شد مشک و گشت
 از شر و دشمنان شد سایر حاصل و
 تا کنونی شد درین نهضت شکار اصلا
 عزم نخیر غزالان و اشخوگان
 الغیاث امی صد اعظم حاره نیکو سکا
 آخر سوال اهر سال زین بس عین
 می کوشاید بسیار از اهد بر خوان
 عید قربان شش کن با هم همچون کوفند
 دشمنان که قابل قربان شش گشتن مند
 از روان و ستان روح الامین را سار

کردش اشیا و کفتم مان نکوتر کن جان
 این چنین شد اشک راز کردش زرد
 و هفتس پویان پایده با وزیران در عیان
 بر سرش از سایه مرغان جت سیان
 جت دور مارن اسن که ده مور زرها
 مهره پاز سرسوی شش کفند از دبا
 همچو تخت جم جهان بر باد و شش نا کما
 بر سلیمان بن زکیدا هر من یا بد امان
 کردان انس جان با بد شاه انس جان
 با دسان بود و دو حکم سلیمان روان
 و ز هوای سروری شد خصم او اصل بود
 کرد نخچیری کرد تا حشر ماند اسل
 ما که یوزان و سکا ز اسیر زوز اسخو
 تا دوان ملک آتش زنی در دود
 چاکران شایر دعوت نما از هر کرا
 می کبوسا قی بد چکی بزین مطرب سخن
 دشمنان را سر بر در راه شاه کامرا
 دستار از جمله قربان کن نجاک استا
 ز اسخوان دشمنان کن لکسار امیها

قائمه

تا فلک کرد و بگرد و در که دارا بگرد
تا جهان با بذر سپاه یزدان بگرد
هم بقا آتی بفرماتا بوسه دست تو
تا شود در مرغ شه زین پس حوض دست تو

در نهنگ عید غدیر و مدح بیجا جلالا لثما اشرفا عجلو کون

شراب تاک نوشتم و کر زخم عصیر	شراب پاک خورم زین پس زخم خفید
مهر ساقی کوثر از آن شراب خورم	که در دسا غرا و خاک را کند کسیر
از آن شراب کران هر که قطره بچشد	شود ز حاصل سر کایات خیر
بجان خواجه چنان مست آل یاسیم	که آید از دهنم جامی با ده بوی غیر
دو صد قرابه شراب از یک نفس خورم	که مست تر شوم اصلا نمیکند توفیر
عجب مدار که گوهر فشانم امرو	دو صد هزارم در یاست در درون
و میده صبح جو نم چنانکه برو می	ز قل اعوذ برب الفلق و در نخر
بر آن مبین که چو خورشید صرخ عیانم	بر آن کز که صبح از ادم لباس
نهفته در بنی کج فقر در دامن	که کج فقره نیز ز درشت نیم فقیر
فقیر از روسیم و کج چاره کنند	ولی علاج ندارد چو کج کشت فقیر
اگر چه عید غدیر است و سر که بکنند	بخشد از گرم خویش کرد کاه و تیر
ولیک با دهن پاک و قلب پاک او	که نعت حیدر گزارد را کتم فقیر
بسم رحمت یزدان تسمی خت و ما	خد یو باد شمان با پادشاه عرس
دروغ باشد اگر گویش نظیری	ولیک شرک اگر گویش که نیست
لباس و اجبی از قاضی بلذراست	ولیک جاره امکان بعد اوست
اگر بگویم حق نیست گفت نام حق	و اگر بگویم حق است ترسم از فقیر

بزرگ آینه مست در برابر حق
 بند ز لوج مشیت بزرگت روحی
 دمی که حمتش از خلق سایه برگیرد
 زهی بدر که امر تو ممکنات مضع
 چه جای قلعه خیر که روز حمد تو
 توفی ید الله و آدم صنیع حمت
 کمانم افند کالبیس هم طمع دارد
 هیچ خصم نکردی قفا کرا آدم
 شد از غلامی تو صدر شاه امیر جهان
 خسته خواجه اعظم جمال دولت وین
 بدل و ف و بدین کامل و بعدل تمام
 هزار ملک منظم کند بیک کھنار
 نظیر ضرب کسور است سعی حاسد
 بخواب صدر او شب بهشت را ایم
 بصیغ آیت یحیی العظام بر خوانم
 مع رای نیرت ز بر تو انم خوانم
 از آن سبب که چو خورشید سطر حد آن
 بعید قربان از حال این فندان جوی
 تو آفتابی و بر آفتاب عاری نیست
 که به چه است سر پایا در دست تکلیف
 که نقشبند از ل صورتش کند تصویر
 هماندم از همه اشیا برون رود مایه
 زهی بر بقه حکم تو کاینات ایسر
 بعرض زلزله افند چو بر کشتی کثیر
 که کرده کل اورا چهل صباح خمیر
 که عفو عام تو آخر نینجده شش تقصیر
 که عمر و عاصفتنا بر زد از زره نیر
 بلی غلام تو بر کاینات مست امیر
 که کترین اثر قدر او ست چرخ اثر
 بکف جواد و پرخ ثاقب و برای بصیر
 هزار شهر مسخر کند بیک تپیر
 که هر چه گوید تقصیل باید از نکتش
 بهشت روی تو بودش سحر کمان
 بزنده کردن جود تو کردش تقصیر
 ولی نیارم خواندن کرش کنم تحریر
 هیچ حتم نیاید ز بسکه هست منیر
 چرا خبر نشدی ای زراز دهر خیر
 که هم بذره بنا بد اگر چه هست حقیر

قاسم

همیشه تا که به پیری مشل بود عالم
 فدای نخت جوان تو با د عالم پر
 بماره پیش سریر ملک و کاکین
 بدوستان سریر و دشمنان سریر
 کبویار و پا ورده بخش و پاش
 کبش کبوب سوزان بن بند کبیر
 و لدا هضاً

براع و باغ گذر کرد ابر و درین
 شراره ریخت بر آن دستاره نخبین
 از آن شراره همه باغ کشت پر لاله
 دمن ازین شده پر نار آذر برزین
 چمن از آن شده پر نور وادی امین
 مگر چمن کل آتش گرفت کرماران
 زند بر آتش آن آب ابر و درین
 درین بهارم اشیر کیر اهوکی است
 کوزن چشم و پلکی نه خشم و کورسین
 میان چشم و نظر کرده حسن او تفتین
 میان عشق و جنون داده عشق او پو
 دو طرفه اش چو دو بر کشته حنک شبا
 قدش بقاعده موزون کوتاه و بلند
 دو چشم زیر دو ابر و دو خالی زیر دو
 دو ترک خسته و در زیر پر نهاده
 شب گذشته کز آینه پاریزای نجوم
 رسید پیر از راه و من ز رخ زرد
 دو عهدهم شده از خون و لاله لعل
 شده و جزع یانی و لعل و از یک
 زید طلعت او دیدم از جوارح من

جنون مغزوم سی باکت زود که نشین
 رخی معاینه دیدم با از پشت برین
 رسیدن فلک زهره چو طل زمین
 بسان آتش موسی با رخسار عجمین
 تراوه در شکم باور از زوی حسین
 دو لاله کشته عیان چون دوزخ سکیر
 ز فروزین قوچندین سپا چکد پروین
 چه چی اینمه مارت که هست بر بالین
 که درنت همه تاباست و برخت چینه
 همی فشانده ز خرطوم شیر سمن
 زمین ز محل سترون شد آسمان عجمین
 سحر کمان که ز مشرق وزید با دین
 چشم من مژه ارشم نیزند زمین
 هر دو چشم و پذیرفت در دامن سکین
 جمال چرم کارم توام دولت و دین
 که صدر بدر نشانت بدرصدین
 ز صبح روز ازل تا شبام بارین
 ز اولین دم اچا و تا بیوم الدین
 حتی ز سیر سبارت ستاره خورده

مژه چشم تی خا زود که با سکر
 ز جانی چشم و با صد لقب کشود چشم
 شعاع نور حینش ز سطح خاک نرند
 کبک بطی نمیش لعل رنگ و مشکین بوج
 از آن شراب که با زرا و توان بین
 چه دیدیم را سیم با زود چشم
 چه گفت گفت که این آسمان و زمین
 چه سوزی اینمه مارت که رخت بستر
 که خیال به زلف من موزی دوش
 بگشتم سببی کار بیدگون از برف
 ز لبکه سووه کا فور بر زمانه فشانده
 چشم من زور الماس سووه رخت برف
 زور چشم چنانم کنون که پندار
 چو این شنید ز جا جست و نام خواجه
 ز نوع چشم معالی نظام ملت و ملک
 خدایگان امم صدر انظم اکرم
 یک نفس همه انفاس خلق را شد
 یک نظر همه سرار و هر را کرد
 زهی زمین بخت زمانه برده بسیار